

NO47

NO47

Tüdruk, kes otsis oma vendi

Lavastaja-kunstnik Ene-Liis Semper
Helilooja Jakob Juhkam

Laval
Eva Klemets
Rea Lest
Jörgen Liik
Raivo E. Tamm (külalisena)
Marika Vaarik

Etendub ühes vaatuses

Aitäh: Lauri Laasik, Hanna Tiidus, Riina Varol ja Merila Stuudio, Raitwood,
Floorin AS, Indrek Naaris ja AkzoNobel, A! Veod OÜ

Esietendus 13. novembril 2014 Teater NO99s

Lavastusala juhataja
Pealavameister
Inspitsient-rekvisiitor
Lavameistrid
Valgustajad
Helimeistrid
Video
Grimeerijad
Kostümeerijad
Kava kujundaja
Kava koostaja
Kava fotod
Teatri direktor-loominguline juht

Kairi Mändla
Reigo Tammjärv
Katrín Arendi
Ivar Villers, Ellon Tiivas, Madis Vahtramäe
Ants Kurist, Siim Reispäss
Raido Linkmann, Jakob Juhkam
Tanel Ojasoo
Gristina Krüger, Iris Müntel
Anu Jääts, Moonika Lausvee
Martin Pedanik
Eero Epner
Tiit Ojasoo
Tiit Ojasoo

Ene-Liis, mulle on alati väga meeldinud, et sa ei pea sõna teatris kõige olulisemaks.

Teater peaks olema seal, kus sõnadest ei piisa, sest muidu pole ju mõtet näidata. Inimesed, kes tahavad midagi näidata, valivad vahendid, läbi mille seda paremini teha. Sõna on ainult üks vahend. "Tüdruk, kes otsis oma vendi" proovides jääb mul kogu aeg sõnadest puudu - sest ma pean suutma sõnadega väljendada midagi, mida seejärel peaks näitleja ilma sõnadeta väljendama. Oma kõige veidramaid kujutlusi eesti keeles pulkadeks lahti võtta võib olla uskumatult ruineeriv. Õnneks on mul jube head näitlejad.

Sõna on samas nii Eesti kui Euroopa teatris praegu väga jõuliselt oma koha sisse võtnud, sa ujud vastuvoolu.

Ma ei välista sõna, ta on väga hea vahend, aga ta peab olema kohutavalt täpne. Ja isegi siis on sõna sageli paratamatult aeglane. Publiku pilk on kiire, olukorrad joonistuvad tema jaoks murdosa sekundi jooksul välja ning peaks edasi liikuma, aga sõna alles lohiseb olukorrale järele. Näitekirjanikud ei usalda tihti olukordi, vaid panevad kõik sõnadesse ja näitlejad peavad kõik need sõnad ka ära rääkima ning siis laval üheaegselt kirjeldatakse lugu ja näidatakse seda. Ent mul oleks huvitavam vaadata, kui tegelane lihtsalt oleks. See, millise nurga alt lavastust mängida, määrab lavastuse tähenduse, aga mitte sõna. Teatri ainulaadsus on selles, et samas ajahetkes, kus mina vaatajana istun, on ka teised inimesed - näitlejad -, kes pühendavad kaks tundi oma ainukordsest elust antud hetkele nagu minagi. Aga kui nad ei ole tõesti sama elus kui mina vaatajana, vaid piirduvad tegelastega, keda joonistatakse sõnade abil endast väljapoole, kui ei usaldata oma presentsust, siis on see igav. Saad sa aru?

Saan vist küll.

Ühtegi vahendit ei tohi muidugi absolutiseerida. Kontekst määrab kõik: ühes kontekstis võib miski olla uskumatult läila, teises uskumatult kaunis. Aga kui tohib, ma siiski ei läheks siinkohal detailiseks. Selle asja lahtirääkimine mind nii palju ei huvita.

Mis sind huvitab?

Hetked, mis jäävad sulle meelde, kuna sa olid siis elus. Isegi kui see kõlab pateetiliselt. Aga täna näiteks mõtlesime näitlejatega, mis oleks, kui teha lavastus, mis oleks ülimalt esteetiline, absoluutselt esteetiline - võtaks esteetilisusest maksimumi, kõik, mis võtta annab (*naerab*).

Nagu moefotod, kus kõik on ülipuhas, mürast puhastatud?

Ma kuulen su hääles respekti. Sa oled kliiniline pervers?

Võib-olla.

Mina ei ole ja moefotod mulle ka nii väga ei meeldi. Kuigi kuskilt sealtkandist võiks vist alustada. Aga selles esteetilisest lavastuses peaks võtma hoopis maailma kõige jälgimad asjad, ja siis neid nii esteetiliselt publikule serveerima, et kõik sulavad tänutundest.

Hiilivalt tuleb serveerida muidugi. Seda kunst teebki: ta ei lähe kohe kõige alumise kihini, vaid puudutab kogu aeg järgmist, siis järgmist, siis järgmist kihti. Ühel hetkel jõuab ta punkti, kust edasi minna ei saa, eks siis tuleb üles tagasi ning proovib hakata mõne teise koha pealt kihte koorima.

Kuulasin enne saalis muusikat, mille Jakob Juhkam sinu näpunäidete järgi lavastusele kirjutas. See muusika on teadlikult väga sentimentaalne, kuid ma ei ole kindel, kas kõik vaatajad seda teadlikkust tajuvad. Ma näiteks teadsin, et mulle ei tohiks need klaverid hinge minna - aga nad läksid.

Olukord on tõesti veidi jabur: ma tellisin väga healt heliloojalt väga halba muusikat ja kui ta selle nõretava muusika suurtest kõlaritest mängima pani, siis käisin mööda saali ringi, kuulasin ja see mõjus mulle täpselt nii emotsionaalselt, nagu ma olin lootnud. Tekkis täpselt selline emotsioon, nagu oli ette planeeritud, hoolimata kogu mu teadlikkusest. Nüüd on küsimus, kuidas ma saaksin muusikast, mis mind haaras, sammukese eemale, et teine kiht peale kasvatada. Ma ei arva, et teater peaks andma mingeid vastuseid, ma arvan et teatrist võib vaataja lahkuda sama suurte küsimustega nagu näiteks kunstinäituselt. Kõige paremas mõttes. (*Paus*) Keegi ei tea ju ikka veel pooli asjugi, mis ajus toimuvad, ja mingid asjad jõuavad sulle kohale otse, ilma teadlikkuse filtrita, ükskõik kui kaitstud sa enda arvates oled. Huvitav ei ole ju moment, kus sa saad aru, et "nad ei mõelnud seda magusast päris nii", vaid huvitav on moment, kus sa avastad, et see kõigest hoolimata sinu sees toimibki. Ikkagi sa lahkud saalist ja sul on see muusika meeles. Seda on isegi nõme kõva häälega öelda, aga me korjame oma elus iga sammuga määrajaid, mis jäävad meile külge, ja et neist vabaneda, peame tegema kõvasti tööd, jalutama kusagil mujal, no ikka pikalt jalutama, ning ei tea samas, kas need määrajad üldse kunagi enam ära lähevad.

Äkki on see ainult tundliku inimese probleem?

Ma ei tea, ma ei näe teiste inimeste sisse. Aga mulle oli suur üllatus, kui rääkisin kord ühe targa muusikapsühholoogiga, kelle üks töö on

konsulterida kaubanduskeskusi päev läbi kostva "vaipmuusika" valikutes, ja küsisin tema käest, miks nad ei võta ühiskondlikust sfäärist ära kogu seda jama, mis seal kostab, ning tema ütles, et pole võimalik, sest kunagi tehti ühes Tallinna kaubanduskeskuses vaikuse test. Ja kahe tunni pärast helistasid mitte kliendid, vaid teenindajad, et pange tagasi, ma lähen hulluks, ma ei saa muidu töötada. On seega olemas täiesti arvestatav hulk inimesi, kelle jaoks on kogu aeg vaja sääraseid määrajaid, väliseid segajaid, mis ei lase mõtetel tulla.

Aga ära palun mõista valesti - see, mida me praegu proovisaaits teeme, ei ole kriitika. Mind ei ole kunagi väga huvitanud sotsiaalkriitika, teatris ega kunstis. Mind huvitab hoopis asjade koosmõju proovimine. Maailmas on niivõrd palju erinevaid komponente ja kui sa paned nad kõrvuti, mõjuvad nad teistmoodi kui varem. See ongi see, mida ma teen.

Aga sa ei taha ju ka lihtsalt tõdeda, et "nii on". Missugune hoiak sind käivitab: kurbus, rõõm...?

Ei ole praegu kurbus, ei ole rõõm. Aga mulle meeldib mõte, et teatris oleks samasugune vabadus kui maalikunstis, kus sa paned punase ja rohelise kõrvuti ning mõju on teistsugune kui siis, kui neid vaadata ükshaaval. Miks laval nii ei saa? Ja kuidas see kokkupanek vaatajale mõjub, on teine teema, selle üle otsustabki tema ja see ei puutu minusse, mis muidugi ei tähenda, nagu ma oleksin täielikus teadmatuses oma kunsti mõjust. Muidugi ma enam-vähem aiman seda, vahel isegi tean. Küsimus, mis minus midagi käivitab, ei ole aga küsimus, et mis võiks publikule huvitav tunduda, vaid mis võiks minu jaoks huvitav olla. Ma saan ainult endast lähtuda. Ja minu jaoks on huvitav asetada asju teise vahekorra, kui nad enne olid.

Abstraktsele maalile on ette heidetud, et ta pakub ainult visuaalset elamust. Mulle tundub, et sind huvitab samas mitte ainult esteetiline tasand.

Aga - maalidest rääkides - värv ei olegi ju pelgalt visuaalne. Minu jaoks on värv ka füüsiline - väga oluline on, kuidas sa seda vastu võtad, kas sa võtad värvi vastu ajupoolkeraga, selgrooga, sabaga... Kui see abstraktne kogemus nüüd teatrisse üle kanda, siis seal tekib füüsilisus sellestasamast kohalolust või presentsusest, kui esitajad on elus samal hetkel, mil vaatajad on elus.

Jah, aga ma tean, et sulle meeldib teatris töötada mitte "esitajatega", mitte neutraalsete märkidega - näiteks nn pärisinimestega, vaid just nimelt näitlejatega, kes ei ole kunagi laval lihtsalt märgid, neil on alati mingi hoiak või suhe sellesse, mida nad teevad.

Ma lähtun näitlejate puhul sellest, et nad on korraga pillid ja selle pilli mängijad. Aga ma ei tahaks näitlemisest pikalt rääkida, sest kuigi ma olen

sesta 25 aastat iga päev väga lähedalt vaadanud, ei tea ma näitlemisest midagi.

“Näitlemine” võib praegu täitsa vale sõna olla, see on minu jaoks negatiivse kõlaga... mulle meeldiks rohkem kasutada sõna “mäng”.

Lava on lihtsalt nii halastamatu koht. Kõik on näha. Mulle tegelikult ei meeldi, kui publikule mängitakse. Mulle meeldib rohkem, kui näitlejad mängivad üksteisele ja publikul on privileeg seda pealt vaadata.

Milline kunst sulle meeldib?

Kui ma tajun, et autor on saanud korraka väga paljudest asjadest aru, et tal on mingi selgus, et ta näitab mulle vastuvaidlematult asjade seisu - ning samas ei puutu see teos enam kokku reaalsusega, sest töötab üldistataval tasandil. Ja tegija selle keerulise kombinatsiooni taga - säärase inimese olemasolu mind tõesti liigutab.

Teatris mind liigutab see, kui ma saan aru, kui palju kokkuleppeid on tehtud ning kui kaitsetu teater on, sest kõik peavad kokkuleppes ühtemoodi aru saama. Kui suur hulk inimesi teeb ühise kokkuleppe ja keegi ei hakka tekki enda peale rebima, on see ilus ja habras. Siit jõuame ka laiemale küsimuseni, kuivõrd on kommunikatsioon selle üürikese hetke jooksul, mil sa oled lihalikul kujul presentne, võimalik. See on nii suur vedamine, kui üleüldse õnnestub millestki rääkida, ja kui kellelgi kukub see lihtsalt välja, on eriti kaunis.

Kui palju sa üldse kohtud sellise kunsti ja teatriga, mis sind liigutab?

Harva. Ma olen mitu korda juba mõelnud, et ei tulegi enam midagi. Et ma tean ise liiga palju või olen liiga asja sees, et maksimaalset laksu saada. Aga siis ikkagi tuleb miski, mida üldse ei oota ja see on eriti ilus. Mul ei ole selle suhteliselt hõreda elamussageduse vastu midagi. Ma olen omi elamusi nii hästi õppinud kinni püüdma, et hiljem kellelegi kirjeldades elan jälle sisse ja saan sama suure poeetilise kaifi kui esmakordselt nähes.

Sa kasutad sageli kunstist kõnelemisel sõna, mis minu arvates on kunstist kirjeldamisel ebaõiglaselt välja roogitud - “poeetiline”. Ja minu arvates ei kasuta sa seda vormiomaduste kirjeldamiseks, vaid kuidagi laiemalt, peaaegu et viitena sellele, et on olemas veel mingi mõõde, mida me ei oska vahel isegi tajuda. Kas sa mõtled “poeesiat” sellena - vahendina, mille abil suhelda nähtamatu maailma, jumala või ma ei tea millega/kellega?

Võib-olla küll. Poesia tekib siis, kui lubatakse endale olla ebapraktiline. Elu on praktiline, kunst on ka sageli väga praktiline, kõikjal on ühed ja samad füüsilised parameetrid. Kui lubatakse endale neid eirata, tekib poeesia.

Kas sa jagad oma elu perioodideks?

Teadlikult pole jaganud, aga mingid etapid hakkavad praegu kuidagi kaugeks jääma. Ma saan üha enam aru, et ei ole võimalik elada minevikus või tulevikus, vaid ainult selles hetkes, kus ma praegu olen. Enda teada olen ma küll elanud väga kirglikult, aga kummalisel kombel mingid varasemad mälestused järjest haihtuvad ja uued kihid tulevad peale. Sa lihtsalt ei suuda füüsiliselt samastuda ühel hetkel enam sellega, kes sa kunagi olid. Võib-olla tuleb kõik tagasi, äkki ma kunagi hakkän jälle kõike mäletama, mida ma teinud olen... 90-aastaselt? Rääkisin just 90-aastase kunstniku Mari-Liis Külaga. Tal on kõik meeles, kõik need aastad, detailse täpsusega.

Miks sa ei suuda rahulduda sellega, mida saavutanud oled?

Ma ei tea. Tegelikult ma ju usun, et kui inimene on teinud elus ühe hea asja, siis sellest võiks piisata, et ta võtaks ülejäänud elu rahulikult. Tegija tervist silmas pidades, ma mõtlen. Et tegid ühe väga laheda asja, nüüd ära järgnevate pärast enam muretse. Aga võib-olla ma olengi oma parimad asjad teinud 90ndatel: puhtast südamest tehtud tööd, kus ei olnud eelteadlikkust selle kohta, mis on kunsti kaanonid või millist arsenalit kasutada. Oli üks mõte, üks pilt - tegin ära. Teine mõte, teine pilt - tegin ära. Lõbus!

Loovisikuna sündimine on ju vedamine: sa saad tegeleda asjadega, mis sind päriselt huvitavad. Aga kohe, kui oled teinud midagi märkimisväärset, pead sa hakkama ennast selle järgi defineerima. Ja see on vale suund. Väljaspoolt sissepoole pole mul kunagi õnnestunud midagi mõistlikku teha. Surve aga kasvab. Oskus ennast hoida ja mitte uusi asju kogu aeg peale pakkuda - see on... keeruline.

Sa ütlesid kunagi, et kunst, mida sulle meeldib vaadata, on reeglina valminud mõni aeg tagasi ja mitte täna-eile.

Paljud on öelnud, et 21. sajandil on raske midagi teha, sest mingid asjad on kunstis või muusikas tehtud ära nii hästi, et on võimatu teha isegi sama võimsalt, rääkimata ületamisest. Aga eks ma loodan ikka, et kunagi tuleb mingi uus periood, kus kõik tuleb jälle väga lihtsalt, eelteadlikkuseta.

Kas "Tüdrukuga, kes otsis oma vendi" ei ole seda tunnet?

Lootust ehk on. See ei ole lavastus, kus pannakse rusikas lauale ja väidetakse midagi, vaid ta peaks jääma eskiisiks, visandiks. Tuli, käis läbi, läks ära. Järgmine kord, kui antakse, tahaks proovida veel puhtamalt teha. Muide, ma ei tea, millal see pihta hakkas, aga ma tajun oma töid tehes väga selgelt, et elu on lühike. Kas ma sulle olen oma unenäost rääkinud?

Ei.

Unes oli olukord, mida on palju kirjeldatud: oled kuskil rahvarohkel üritusel ja avastad korraga, et sul pole riideid seljas. Väga paljud inimesed on seda kirjeldanud kui oma hirmu-und. Ma nägin seda ainult üks kord ja lahendus oli ebatavaline: kui ma sain aru, et olen alasti, ütlesin kõigile: "Ma tuling ainult korraks."

Nii ongi. Kui sa oled rahulikus faasis ja olmeline kaitsekiht tekib peale, siis on kõik mõnus ja turvaline. Aga kui elu muutub intensiivseks ja see kiht maha tuleb, siis sa tajud, et elu on ikka väga lühike ning erinevaid signaale tuleb korraga nii palju peale, et see on isegi irreaalne. Kumm venib, venib, venib... ja sa püüad sealt kinni mingi ärevuse, mingi tunde, mida igapäevase rahuliku tempoga ei saavuta. Ja siis tõmbub kumm taas kokku - õnneks ei ole see veel välja veninud - ja kui oled välja maganud, ongi jälle tervis ja rahu... õnamahl, kümneni magamine...

Kuivõrd sa tajud füüsilise keha poolt seatud piiranguid?

Lennata tahaks jubedalt (*naerab*). Muidu eriti veel ei taju. Ma olen kunstnikuna ka arsenalil vahetanud. Teatri vahendid on traditsiooniliselt ju erinevad. Kunagi videokunstnikuna töötades oli minu põhivahendiks keha ja küsimus näiteks sellest, kas olla riietes või mitte, ei ole minu jaoks üldse mingi küsimus. Ma olen ise olnud videodes ja *performance*'ites kümneid kordi alasti ning ma ei näe, et see oleks mingi eriline teema. Ja ega keegi ei keela mul ju ka praegu alasti videosid teha, sest keha ei ole asi iseeneses - ta on hinge füüsiline kest. Keha toimib ainult läbi kellegi, kes elab, füüsilised parameetrid on teisejärgulised - kui ühiskond nõuab ainult pikki jalgu, siis vana keha võib olla sama huvitav. Elu ei ole ainult seks, kuigi seks on väga tore (*naerab*).

Sa oled olnud lavastajana seatud kahe pihtimusliku lavastusega: Jarek Kasari "Lindmees" ja Epliku/Võigemasti "Muuseas: ma armastan sind". Oled sa ise ka oma kunstis muutunud pihtimuslikuks?

Ei usu. Või olen? Üks öö ajasin ma Tiidu üles ja ütlesin: "Tiit, appi, ma sain praegu aru, et ma olen laval jumala alasti!" (*Naerab pikalt*) Keegi oleks pidanud sel hetkel mulle eesriide koos fermiga ette tõmbama. Ja sa ei tohi seda kirja panna.

Miks?

Sest see kõlab pateetiliselt ja lollakalt, aga minu jaoks on hirmuäratav küsimus, kuidas ma sain selle vahepeal üldse ära unustada? Mida ma küll vahepeal teinud olen? Muidugi on lavastaja oma lavastuses alasti, teisiti ei olegi see ju üldse võimalik.

Teater NO47, Sakala 3, Tallinn
www.no99.ee

